

МОДЕЛЮВАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КОРПОРАЦІЙ

Радева М. М.

Запропоновано методику оцінювання рівня інституціонального розвитку корпорації. Розроблено мультиплікативну модель оцінювання рівня інституціонального розвитку корпорації як аналітичного інструменту підтримки та підвищення ефективності управлінських рішень при виборі напрямів розвитку корпоративного сектора економіки. Модель основана на показниках системи економіко-статистичного моніторингу й експертних оцінках, що кількісно відображають інтегровану характеристику економічного, соціального та інституційного вимірів розвитку корпорації у вигляді одного агрегованого показника.

Предложена методика оценивания уровня институционального развития корпорации. Разработана мультипликативная модель оценивания уровня институционального развития корпорации как аналитического инструмента поддержки и повышения эффективности управленческих решений при выборе направлений развития корпоративного сектора экономики. Модель основана на показателях системы экономико-статистического мониторинга и экспертных оценках, которые количественно отображают интегрированную характеристику экономического, социального и институционального измерений развития корпорации в виде одного агрегированного показателя.

The method of evaluation of institutional level of the development of corporation is offered. A multiplicative model evaluation of institutional development corporation as an analytical tool support and improve management decisions under election of the areas of corporate sector of economy is developed. A multiplicative model is based on the indexes of system of economic and statistical monitoring and expert estimations which in number represent computer-integrated description of the economic, social and institutional measurings of the development of corporation as one complex index.

Радева М. Н.

канд. экон. наук, проф. КПУ
ra_va@ukr.net

УДК 330.1

Радєва М. М.

МОДЕЛЮВАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КОРПОРАЦІЙ

Економічне зростання значною мірою зосереджується у великих корпораціях, у яких є значні ресурси та можливості обійти формальні інституції. Корпорації використовують зв'язки власності, приватні відносини з державними керівними органами, здійснюють прямий тиск на державні виконавчі та регуляторні установи. Ці групи роблять певний позитивний внесок в економіку країни та відіграють значну роль у розвитку інституцій корпоративного управління та фінансового посередництва. Відбувається розподіл економіки на дві нерівномірні частини: корпоративна, що забезпечує вироблення переважної частину валової продукції, та індивідуально-приватновласницької, що забезпечує зайнятість населення. Аналіз структури економіки різних країн дає змогу виявити характерну деталь: розподіл функцій підприємств (випуск продукції; зайнятість) залежно від розміру підприємства. Одна частина економіки – це дрібні та середні підприємства, частка яких становить 92–99% загальної кількості підприємств, забезпечує зайнятість населення. Інша частина – корпорації, частка яких дорівнює 1–8% загальної кількості підприємств, виробляють переважну частину валової продукції.

Важливою проблемою на шляху ефективного розвитку корпоративного сектора економіки в Україні є формування системи вимірювання для кількісного та якісного оцінювання цього процесу. Головними вимогами до зазначеної системи є її інформаційна повнота та адекватність представлення корпорації як формального соціального інституту з інституціональними характеристиками і, одночасно, інституційної одиниці економіки з функціональними характеристиками.

Основою корпоративної політики є одержання відповідного аналітичного та емпіричного обґрунтування для ефективного прийняття рішень. Існують наукові методики, що дозволяють оцінити окремі складові рівня розвитку корпорації. Однак наукою не запропоновано методичного інструментарію для оцінювання ефективності розвитку корпорації. З метою створення надійної основи для прийняття рішень і сприяння полегшенню урегульованості корпорацій необхідно розробити систему показників розвитку корпорацій. Завдання узгодження і збалансування ефективного розвитку складових корпорації потребує розробки аналітичного інструментарію, що забезпечить адекватне оцінювання цього процесу.

Причини та умови виникнення внутрішніх і зовнішніх факторів ефективності досліджено в роботах вчених-економістів, таких як Ф. Ф. Бутинець, Т. А. Бутинець [1], Т. М. Ковальчук [2], І. Д. Лазаришина [3], Є. В. Мних [4], П. Я. Попович [5], О. А. Романенко [6], М. Г. Чумаченко [7], аналіз яких дозволив авторові систематизувати, узагальнити та доповнити рекомендації щодо оцінювання рівня інституціонального розвитку корпорацій.

Метою статті є розробка аналітичної основи для підтримки та підвищення ефективності управлінських рішень при виборі напрямів розвитку корпоративного сектора економіки.

Пропонуємо розвиток корпорації оцінювати за допомогою інтегрованого показника рівня інституціонального розвитку корпорації, що складається з трьох вимірів: інституціонального $I_{інс}$, економічного $I_{ек}$ та соціального $I_{соц}$ (рис. 1), які в свою чергу сформовані системою показників. Мета створення цієї системи – моніторинг розвитку корпорації.

Коефіцієнт рівня інституціонального розвитку корпорації – інтегрована оцінка, що враховує сумісно інституціональний і функціональний виміри розвитку корпорації, та відображає взаємозв'язок між цими сферами розвитку корпорації.

Рис. 1. Методика оцінювання рівня інституціонального розвитку корпорації

Рівень інституціонального розвитку корпорації є кількісним відображенням характеристик економічного, інституціонального, соціального вимірів розвитку, яке дозволяє оцінювати прогрес, підвищувати ефективність і дієвість прийняття рішень через створення невеликої кількості показників (або одного агрегованого показника) за допомогою спрощення і агрегування великих обсягів інформації.

Коефіцієнт рівня інституціонального розвитку корпорації:

$$KPK = I_{ек} \times I_{інс} \times I_{соц} , \tag{1}$$

де $I_{ек}$ – індикатор економічного розвитку;

$I_{інс}$ – індикатор інституційного розвитку;

$I_{соц}$ – індикатор соціального розвитку.

Індикатор економічного розвитку $I_{ек}$ складається з мультиплікатору конкурентоспроможності ($KСП$), що у свою чергу поділяється на зовнішню складову ($ЗІ$) та внутрішню складову ($ВІ$); мультиплікатору інноваційного потенціалу ($ІП$), мультиплікатору екологічного навантаження ($ЕН$).

$$I_{ек} = KСП \times ІП \times ЕН : 100 ; \tag{2}$$

$$KСП = ЗІ \times ВІ : 10 . \tag{3}$$

На першому етапі здійснюється розрахунок зовнішньої складової мультиплікатору конкурентоспроможності підприємства. Визначають окремі показники, що є ключовими для даного коефіцієнту. Значення показників можуть розраховуватися на основі статистичних і бухгалтерських даних або на основі експертної оцінки. Опитування провідних спеціалістів підприємств дозволяє сформувати перелік критеріїв. Наприклад, аналіз зовнішніх складових конкурентоспроможності підприємства може проводитися за чинниками: місткість ринку, темп зростання ринку, надлишок або нестача потужностей, інтенсивність конкуренції, норма прибутку ринку, сезонні коливання, ціна, можливості нецінової конкуренції, стандартизація товарів, швидкі технологічні зміни, перешкоди на вході або на виході з ринку. Перелік критеріїв може бути розширений та доповнений.

Кожному з показників сформованого переліку надають вагомість відповідно до його значущості (сума дорівнює одиниці); оцінюють кожен показник за десятибальною шкалою: від 0–3 – низька; 4–6 – середня; 7–10 – висока. Виважену оцінку кожного показника отримують шляхом множення вагомості показника на його експертну оцінку. Сума зважених оцінок характеризує зовнішню складову конкурентоспроможності підприємства:

$$ЗІ = \sum_{h=1}^r (Knp_h \times \alpha_h) , \tag{4}$$

де ZI – зовнішня складова мультиплікатору конкурентоспроможності підприємства;
 Knp_h – експертна оцінка h -го показника, що характеризує зовнішню складову конкурентоспроможності корпорації, бал;
 α_h – вагомість h -го показника;
 $h = 1, 2, \dots, r$ – кількість показників.

Усереднення оцінок експертів дозволяє визначити вагомості визначених показників та запропонувати діапазон можливих оцінок від 0 до 10.

На другому етапі розраховується індексу внутрішня складова мультиплікатору конкурентоспроможності корпорації за допомогою методу середньозваженої арифметичної:

$$VI = \beta_1 EP + \beta_2 \Phi П + \beta_3 EZ, \tag{5}$$

де EP – показник ефективності виробничої діяльності;
 $\Phi П$ – показник ефективності використання капіталу;
 EZ – показник ефективності організації збуту та просування продукції;
 β_1 – вагомість показника ефективності виробничої діяльності;
 β_2 – вагомість показника ефективності використання капіталу;
 β_3 – вагомість показника конкурентоспроможності продукції.

В процесі розрахунку внутрішньої складової мультиплікатору конкурентоспроможності корпорації обчислюються відносні показники (ефективності виробничої діяльності, ефективності використання капіталу, ефективності організації збуту та просування продукції) на основі системи одиничних показників, що наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Одиничні показники для розрахунку внутрішньої складової мультиплікатору конкурентоспроможності корпорації

Показник	Розрахунок
V – показник витрат виробництва на одиницю продукції, тис. грн. /од.	витрати, тис. грн. / обсяг продукції, од.
ϕ_e – показник фондвіддачі	обсяг реалізованої продукції, тис. грн / вартість основних фондів, тис. грн
P_e – показник рентабельності витрат	прибуток, тис. грн / витрати, тис. грн
n_p – показник продуктивності праці, тис. грн/чол.	обсяг реалізованої продукції, тис. грн / чисельність персоналу, чол.
KA – показник автономії організації	Ф. № 1 р. 380 / р.640
$KП$ – показник платоспроможності організації	Ф. № 1 (р. 150...240) / (р. 640 – р. 380 – р. 480)
KL – показник абсолютної ліквідності організації	Ф. № 1 (р. 220 + р. 230 + р. 240) / / (р. 640 – р. 380 – р. 480)
$oок$ – показник обіговості обігових засобів	обсяг реалізованої продукції, тис. грн. / / Ф № 1 (р. 260 н.п. + р. 260 к.п.) / 2)
PP – показник рентабельності продаж	прибуток, тис. грн / обсяг реалізованої продукції, тис. грн
$KЗ$ – показник затовареності готовою продукцією	залишок готової продукції, тис. грн / обсяг реалізованої продукції, тис. грн
K_3 – показник завантаженості виробничих потужностей	обсяг товарної продукції, од. / потужність підприємства, од.
KP – показник ефективності реклами та засобів стимулювання збуту	витрати на збут, тис. грн. /обсяг реалізованої продукції, тис. грн

Система одиничних показників побудована з урахуванням економічного стану корпорації, який визначається за даними фінансової звітності підприємства.

Одиничні показники переводяться у відносні величини шляхом їх порівняння з базовими. В якості базових пропонуємо використовувати середньогалузеві показники. З метою переведення показників у відносні величини використовуємо 10 бальну шкалу:

$$X = \begin{cases} 1-4, & \text{якщо показник гірший за базовий;} \\ 5, & \text{якщо показник на рівні базового;} \\ 6-10, & \text{якщо показник кращий за базовий.} \end{cases}$$

Після розрахунку відносних показників, вони придатні для обчислення доданків внутрішньої складової мультиплікатору конкурентоспроможності корпорації: показника ефективності виробничої діяльності; показника ефективності використання капіталу; показника ефективності організації збуту та просування продукції. Застосовуючи відносні показники, пропонуємо розрахунок вищенаведених показників.

Показник ефективності виробничої діяльності (ЕП):

$$EP = \delta B + \varepsilon \phi_{\varepsilon} + \phi P_{\varepsilon} + \varphi n_p, \quad (6)$$

де δ – вагомість відносного показника витрат виробництва на одиницю продукції;

ε – вагомість відносного показника фондівддачі;

ϕ – вагомість відносного показника рентабельності витрат;

φ – вагомість відносного показника продуктивності праці.

Показник ефективності використання капіталу (ФП):

$$\Phi P = \eta KA + \kappa КП + \lambda КЛ + \mu оок, \quad (7)$$

де η – вагомість відносного показника автономії організації;

κ – вагомість відносного показника платоспроможності організації;

λ – вагомість відносного показника абсолютної ліквідності організації;

μ – вагомість відносного показника обіговості обігових засобів.

Показник ефективності організації збуту та просування продукції (ЕЗ):

$$EZ = \nu PП + \vartheta KЗ + \rho K_3 + \sigma КР, \quad (8)$$

де ν – вагомість відносного показника рентабельності продаж;

ϑ – вагомість відносного показника затовареності готовою продукцією;

ρ – вагомість відносного показника завантаженості виробничих потужностей;

σ – вагомість відносного показника ефективності реклами та засобів стимулювання збуту.

При розрахунку внутрішньої складової мультиплікатору конкурентоспроможності корпорації (у формулах 5–8) вагомість кожного окремого показника ($\beta_1, \beta_2, \beta_3, \delta, \varepsilon, \phi, \varphi, \eta, \kappa, \lambda, \mu, \nu, \vartheta, \rho, \sigma$) визначається методом експертних оцінок. В ролі експертів доцільно використовувати головних спеціалістів корпорацій.

Розрахунок мультиплікатору інноваційного потенціалу та мультиплікатору екологічного навантаження проводиться наступним чином:

$$ИП = \sum_{k=1}^s (ИП_k \times \alpha_k), \quad (9)$$

де $ИП$ – мультиплікатор інноваційного потенціалу;
 $ИП_k$ – експертна оцінка k -го показника, що характеризує інноваційний потенціал, бал;
 α_k – вагомість k -го показника;
 $k = 1, 2 \dots s$ – кількість показників.

$$ЕН = \sum_{l=1}^t (ПЕ_l \times \alpha_l), \quad (10)$$

де $ЕН$ – мультиплікатор екологічного навантаження;
 $ПЕ_l$ – експертна оцінка l -го показника, що характеризує екологічне навантаження, бал;
 α_l – вагомість l -го показника;
 $l = 1, 2 \dots t$ – кількість показників.

Вагомості та оцінки надаються експертами. Діапазон можливих оцінок від 0 до 10.

На третьому етапі розраховуються індикатор інституційного розвитку й індикатор соціального розвитку. Необхідно сформувати перелік параметрів, сукупність яких дозволить оцінити кожен з індикаторів та надати вагу кожному параметру переліку. Пропонуємо для обчислення індикатору інституційного розвитку враховувати наступні параметри: доступ до фінансового ринку, ефективність корпоративного управління, ступінь адміністративного регулювання, ступінь податкового навантаження, дотримання прав власності, дотримання умов контрактів, доступність кредитів, можливість залучення фінансування на локальному ринку, розвиток філіальної мережі фінансових організації, рівень кредиторської заборгованості, обсяг операцій на фондовому ринку, легальність ведення бізнесу, прозорість звітності для всіх користувачів, міра ухилення від податків, рівень податкового навантаження, рівень захисту прав власності

Кожному з показників сформованого переліку надають вагомість відповідно до його значущості (сума дорівнює одиниці); експерти оцінюють кожен показник за десятибальною шкалою від 0 (незадовільно) до 10 (відмінно). Сума зважених оцінок складає індикатор інституціонального розвитку корпорації:

$$I_{inc} = \left(\sum_{i=1}^n ИИ_i \times c_i \right), \quad (11)$$

де $ИИ_i$ – експертна оцінка i -го параметра у складі індикатора інституційного виміру корпорації, бал;

c_i – вагомість i -го параметра у складі індикатора інституційного виміру корпорації;

$i = 1, 2 \dots n$ – кількість параметрів.

Аналогічно розраховується показник соціального розвитку. Параметри для розрахунку показника соціального розвитку: Обсяг платежів до бюджетних і позабюджетних фондів, рівень заробітної платні, розвиток соціальних проектів, ступінь соціальної відповідальності перед співробітниками й суспільством, екологічне навантаження.

Сума зважених параметрів складає індикатор соціального розвитку корпорації:

$$I_{соц} = \left(\sum_{j=1}^m PC_j \times c_j \right), \quad (12)$$

де PC_j – експертна оцінка j -го параметра у складі індикатора соціального виміру розвитку корпорації, бал;

c_j – вагомість u -го параметра у складі індикатора соціального виміру корпорації.

$j = 1, 2 \dots m$ – кількість параметрів.

Таким чином, рівень інституціонального розвитку корпорації визначається за допомогою коефіцієнту:

$$KPK = \left(\frac{КСП \times ИП \times ЕН}{100} \right) \times \left(\sum_{i=1}^n PI_i \times c_i \right) \times \left(\sum_{j=1}^m PC_j \times c_j \right). \quad (13)$$

Розрахунок показників провадиться за допомогою програми Microsoft Excel.

ВИСНОВКИ

Розроблено мультиплікативну модель оцінювання рівня інституціонального розвитку корпорації на основі системи економіко-статистичного моніторингу, що включає узагальнені, інтегровані й індивідуальні показники, й експертних оцінок. Запропонована модель враховує сумісно економічний, соціальний та інституційний виміри розвитку корпорації та кількісно відображає інтегровану характеристику цих вимірів через відповідні синтетичні індикатори. Запропонована модель може слугувати аналітичним інструментом підтримки та підвищення ефективності управлінських рішень при виборі напрямів розвитку корпоративного сектора економіки через створення одного показника за допомогою спрощення й агрегування великих обсягів інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутинець Ф. Ф. *Закони та закономірності науки про господарський контроль* / Ф. Ф. Бутинець, Т. А. Бутинець // *Вісник ЖДТУ*. – 2011. – № 1 (55). – С. 7–11.
2. Ковальчук Т. М. *Внутрішньогосподарський (управлінський) оперативний аналіз: методика та організація* / Т. М. Ковальчук. – К. : ІАЕ, 2001. – 203 с.
3. Лазаришина І. Д. *Методологія та організація економічного аналізу: монографія* / І. Д. Лазаришина. – Рівне : УДУВГП, 2004. – 112 с.
4. Мних Є. В. *Сучасний економічний аналіз: проблеми методології і організації* / Є. В. Мних // *Бухгалтерський облік і аудит*. – 2006. – № 1. – С. 42–47.
5. Попович П. Я. *Операційний аналіз: проблеми та перспективи розвитку: монографія* / П. Я. Попович. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 167 с.
6. Романенко О. А. *Рейтингова оцінка фінансового стану корпоративних підприємств торговельного холдингу* / О. А. Романенко // *Зовнішня торгівля: право та економіка*. – 2007. – № 5. – С. 127–133.
7. Чумаченко М. Г. *Проблеми трансформації курсу «Економічного аналізу діяльності підприємства»* / М. Г. Чумаченко; под ред. В. Т. Чая // *Реформирование бухгалтерского учета и аудита в соответствии с международными стандартами : сборник статей. В 2-х частях. Часть 1*. – Москва : МАКС-Пресс, 2003. – С. 10–18.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2011 р.